

Tarton rauha ja Suomen Pankki

31.7.2020 10:00 • BLOGI •

KIRJOITTAJA

Vappu Ikonen
Historiantutkija

Sata vuotta sitten Suomi ja Neuvosto-Venäjä kävivät rauhanneuvotteluja Tartossa. Viisi kuukautta kestäneet ja välillä keskeytyneet neuvottelut päättyivät Tarton rauhansopimuksen allekirjoitukseen 14.10.1920. Sopimuksessa sovittiin mm. aluerajoista, Venäjän alueella olevien suomalaisten kohtaloista sekä taloudellisista kysymyksistä.

Neuvottelujen alkuasetelmat

Suomen valtuuskunta jakautui jo neuvottelujen valmisteluvaiheessa poliittiseen jaostoon ja talousjaostoon. Taloudellisia kysymyksiä käsiteltiin ensimmäisen kerran kesäkuun 17. päivä lähtien. Suomen kantana oli, että valtio-omaisuudet toisen valtion alueella siirtyvät lunastusta vastaan toisen valtion omaisuudeksi eräin poikkeuksin. Tärkein poikkeus oli sotilaallisia tarkoituksia palveleva omaisuus, joka jäisi korvauksetta sen valtion haltuun jonka alueella se sijaitsi. Suomi ehdotti myös, että kumpikin valtio vastaa omista velkaym. sitoumuksistaan eikä ota osaa toisen valtion velkaan tai sotakustannuksiin. Lisäksi yksityinen omaisuus palautetaan, jos mahdollista, tai korvataan.

Tarton rauhanneuvottelijat ryhmäkuvassa vuonna 1920. Suomen valtuuskuntaan kuuluivat Väinö Voionmaa, Alexander Frey, Juho Vennola, Väinö Tanner, Juho Kusti Paasikivi, Rudolf Walden ja Väinö Kivilinna. Työväen Arkisto.

Venäjän näkökulma oli pääsääntöisesti toinen. Näytti siltä, että tavoitteena oli kieltäytyä tsaarin ajan Venäjän veloista, mutta periä sen aikaiset saatavat. Venäjä kannatti omaisuuden ensisijaista palauttamista, varsinkin, kun oli kyse sotilaallisesta omaisuudesta. Lisäksi Suomen olisi pitänyt Venäjän mukaan osallistua Venäjän sotakuluihin vuoden 1917 loppuun asti. Lopuksi Venäjä irtisanoutui kaikista tsaarin ajan valtionlainojen takaisinmaksamisesta.

Suomen Pankki mukaan

Heinäkuun alussa neuvotteluissa nousi esiin myös Suomen Pankki. Asia koski Venäjälle vuonna 1917 annettua markkaluottoa, jota Suomen neuvottelukunta ei missään tapauksessa halunnut nostaa esiin.^[1] Venäjä oli ao. vuonna nostanut luottoa 285 miljoonaa markkaa ja jättänyt Suomen vaatimuksesta luoton vakuudeksi 60 miljoonaa puntia ja 20 miljoonaa dollaria. Venäjä vaati nyt vakuuksiaan takaisin – ja vieläpä vuoden 1917 valuuttakursseilla. Tämä olisi toteutuessaan merkinnyt pankille yli miljardin markan tappiota. Vertailun vuoksi Suomen Pankin taseen loppusumma oli vuoden 1920 lopussa noin 1,8 miljardia markkaa.

1. ”Kun hän (professori Smirnov, venäläisen valtuuskunnan edustaja) pääsi esityksessään niin pitkälle, että mainitsi Suomen Pankin nimen, tyrkkäsi vieressäni istuva Paasikivi minua kylkeen kuiskaten hätääntyneenä: ”Nyt se tulee nyt se tulee!” . Ja sieltä ”se” tuli”. (Tanner 1949 76).

Suomen Pankki 1900-luvun alkupuolella ennen Snellmanin patsaan pystytystä. Suomen Pankin arkisto.

Ulkoministeriö tiedusteli heinäkuussa Suomen Pankin kantaa vastapuolen ehdotuksiin. Kysymystä käsiteltiin 12.7.1920 pidetyssä pankkivaltuusmiesten kokouksessa. Suomen Pankki vahvisti lainasopimuksen olemassaolon, mutta huomautti, että myös Suomella oli saatavia Venäjältä mm. valuuttalainoina ja Venäjän valtion obligaatioina. Nämä oli pankin mielestä maksettava ensin takaisin.

Elokuun 1920 alkupuolella neuvotteluissa palattiin kysymyksiin valuuttasitoumuksista ja Suomen Pankista. Lehdistö uutisoi jo Venäjän luopuneen vaatimuksista koskien valuuttaluottoa sekä satamissa ja varastoissa olevia lasteja. Venäjä palasi myöhemmin neuvotteluissa näihin kysymyksiin, mutta suostui lopulta luopumaan vaatimuksistaan.

Sopimuksen taloudelliset tulokset

Tarton rauhansopimuksen taloudellista menestystä pidettiin Suomessa parempana kuin aluerajoja koskevia tuloksia. Tarton rauha sinetöi Suomen Pankin jo sodan aikana kärsimät tappiot, mutta pankki ei sentään joutunut luovuttamaan Venäjälle ulkomaisia valuuttoja. Pankki oli kärsinyt suurimmat menetykset jo sota-aikana joutuessaan hyväksymään ruplan pakkokurssin. Venäläisten ruplamääräisten saatavien ja ruplan pakkokurssin aiheuttamat tappiot 1914–1920 kohosivat yli 500 miljoonaan markkaan. Esimerkiksi sisällissodan 1918 aikaisen miehityksen aiheuttamat tappiot olivat ”vain” 116 miljoonaa markkaa.

Tarton rauhansopimuksen allekirjoittamisen jälkeen vuonna 1921 siirrettiin Suomen Pankin taseessa olleet 91,6 miljoonaan markkaan nousseet valuuttavelkasitoumukset valtion vastuulle, joten niistä koituneita tappioita ei kirjattu Suomen Pankin kirjanpitoon. Loput runsaaseen 50 miljoonaan markkaan nousseet saatavat poistettiin

myöhemmin pankin taseesta. (Kuusterä – Tarkka (2011, 449–451)).

Ensimmäisen maailmansodan jälkeiset eri maitten väliset rauhansopimukset eivät vielä ratkaisseet lopullisesti sodan jälkeisiä velka- ja sotakorvaussuhteita eivätkä epävakaita valuuttakursseja. Näitä pyrittiin järjestämään koko 1920-luku erilaisissa taloudellisissa konferensseissa. Ensimmäinen niistä järjestettiin Brysselissä syksyllä 1920.

Yleisiä uutisia.

Tarton rauhanneuvottelut.

Venäläiset supistaneet taloudellisia vaatimuksiaan. Melkein kaikissa välirauhaa koskevissa kohdissa saavutettu yksimielisyys. – Vankeina Venäjällä olevien suomalaisten päästäminen kotimaahan.

Tartto, 5. 8. Sen jälkeen kun neuvottelut taloudellisessa jaostossa keskeytyivät, on niitä jatkettu Tannerin ja Smirnovin muodostamassa jaostossa. Kolmi päiväisten neuvottelujen jälkeen ovat venäläiset vihdoinkin suostuneet lupumaan vaatimuksistaan saada korvausta Suomen Pankin valuuttasopimuksesta sekä satamissa ja varastoissa olleista lasteista joiden molempien arven he laskevat neuse van yli miljardin markan.

Tartto, 6. 8. (STT). Välirauhanneuvotteluja jatkettiin tänään välirauhajaoston istunnossa, joka kesti tunnin ajan. Jaosten eilisessä istunnossa asetettu alajaosto oli laatinut uuden seikkaperäisen ehdotuksen välirauhan ehdoiksi, joka ehdotus joutui istunnossa yksityiskohtaisen käsittelyn alaiseksi. Melkein kaikissa kohdissa päästiin yksimielisyyteen. Tärkein erimielisyys, joka vielä jäi jällelle, koskee välirauhan pituutta ja irtisanomisaikaa. Välirauhanneuvottelujen yhteydessä herätettiin suomalaisen valtuuskunnan taholta kysymys Venäjällä valtiollisista syistä vankeudessa olevien Suomen kansalaisten vapauttamisesta ja päästämisestä kotimaahan. Tämän kysymyksen käsittelyä vasten kokoontuu rauhan konferenssi täysistuntoon huomenna lauantaina klo 12 päivällä.

Karjalainen 8.8.1920. Kansalliskirjasto

Lähteet

Tarton rauhansopimus 14.10.1920. https://fi.wikisource.org/wiki/Tarton_rahansopimus.

Suomen Pankin pankkivaltuusmiesten pöytäkirja 12.7.1920. <https://helda.helsinki.fi/bof/handle/123456789/16481>.

Antti Kuusterä – Juha Tarkka (2011) Suomen Pankki 200 vuotta. Keisarin kassasta keskuspankiksi. https://www.suomenpankki.fi/globalassets/fi/media-ja-julkaisut/julkaisut/muut_julkaisut/documents/sp200_01_nide.pdf.

Väinö Tanner (1949): Tarton rauha, sen syntyvaiheet ja vaikeudet.

Kansallisarkiston digitoitu sanomalehtikokoelma 1920. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/search?formats=NEWSPAPER>.

Tarton rauha 26. Artikla

Venäjän valtion ja valtiolaitosten velat ja muut sitoumukset Suomen valtiolle ja Suomen Pankille samoin kuin Suomen valtion ja valtiolaitosten velat ja muut sitoumukset Venäjän valtiolle ja valtiolaitoksille katsotaan molemmin puolin suoritetuksi. Tämän johdosta lakkaavat myös Suomen ja Venäjän hallitusten välillä vuonna 1917 tehty viljanhankintaa koskeva sopimus samoin kuin Suomen Pankin ja Venäjän Luottokanslian välillä samana vuonna tehty valuuttasopimus voimassa olemasta.

Yksi suomalaisista neuvottelijoista oli Elannon toimitusjohtaja ja sosiaalidemokraattien johtohahmo Väinö Tanner. Suomen Pankki oli Tannerille tuttu, sillä hän oli jo ehtinyt toimia pankkivaltuusmiehenä ja tulisi toimimaan yhteensä kuudella eri vuosikymmenellä. Tanner kävi neuvottelukunnan puheenjohtajan J.K. Paasikiven siunauksella myös salaisia yksityisiä keskusteluja edistääkseen jumiutuneita neuvotteluja. Väinö Tanner on kirjoittanut neuvottelujen kulusta yksityiskohtaiset ja värikkäät muistelmat. Esipuheessa Tanner toteaa kirjan käsikirjoituksen valmistuneen kesällä 1947: *”Se kuuluu siihen ajanvietetyöhön, johon pakollisessa eristyneisydessäni aikanaan turvauduin”*.

Avainsanat

1920, pankkivaltuusmiehet, Suomen Pankki, Tarton rauha, Väinö Tanner, historia